

Становище

от доцент Димитър Шаламанов, дм

Катедра Инфекциозни болести, епидемиология, паразитология и тропическа медицина при Факултет Обществено здраве - Медицински университет Плевен,

Относно: Дисертационен труд на д-р Тонка Иванова Върлева

Директор на Дирекция „Промоция на здраве, профилактика на болестите и зависимостите“ при МЗ,

докторант на самостоятелна подготовка в МУ Плевен,

на тема „Проучване на биологичните и поведенчески показатели при разпространение на ХИВ сред рискови групи”

за присъждане на образователна и научна степен „доктор”

Настоящото становище е изготвено в съответствие със Заповед № 1084 от 23 април 2019 г. на Ректора на МУ Плевен и в изпълнение Решение на сформираното за целта Научно жури за публична защита.

Обща характеристика на проблематиката

Проблемът ХИВ/СПИН се утвърди като сериозно глобално предизвикателство пред съвременната инфектология, и в частност - пред епидемиологията. Около 2 десетилетия след откриване на заболяването СПИН усилията на изследователите бяха насочени основно към изясняване биологичните аспекти на триадата „причинител и източници на инфекция – механизми на предаване – възприемчивост към вируса и клинично протичане“. В това направление бяха направени забележителни вирусологични и имунологични открития и се натрупа значителен обем информация. Дефинирани и обособени са основните рискови групи, поддържащи присъствието на инфекцията в човешкото общество. След 2000 година се осъзна необходимостта от изясняване мястото и ролята на социалния компонент в епидемичния процес. За целта СЗО препоръча в проучванията да се използват специфични методични постановки, съчетаващи биологични и поведенчески критерии за епидемиологичен надзор. Дисертационният труд на д-р Т. Върлева отразява изследователска дейност, която е максимално съобразена с възприетите за тази цел принципи и критерии на СЗО.

В теоретичен план, общата постановка на дисертацията кореспондира с един от основните постулати на съвременната инфекциозна епидемиология, според който комплексът от биологични и социални фактори е основна движеща сила на епидемичния процес (ЕП). В приложен план, на базата на комплексен анализ в този труд са обсъдени мерки за оптимизиране на епидемиологичния контрол в страната.

От това произтича актуалността на дисертационна разработка за научната и приложната епидемиология.

Оформление на труда и представяне на получените резултати

Дисертационният труд е написан на висок научен стил, оформен е и е структуриран в съответствие с приетите за целта стандарти. Обемът от 205 стр., от които 140 стр. основен текст, 12 стр. библиография и 53 стр. приложения – общо 8 на брой, е напълно достатъчен. Таблиците, диаграмите, схемите (на алгоритми) и карограмите, с които е направено онагледяване на съответните въпроси, са прецизно изготвени и максимално информативни. Поясненията към заглавията на всичките такива форми и легендите към тях са достатъчно изчерпателни. С оглед по-добра прегледност и лесно сравняване на тенденции, повечето от диаграмите и някои от таблиците са представени в блок. Подходът е оригинален и спомага за разбиране същността на изложението. Авторефератът вярно и точно отразява дисертационния труд и е подходящо илюстриран. Като цяло, дисертацията заслужава много висока оценка за техническо оформление.

Методични аспекти

Дисертационната тема е разработена на базата на комплексен научен подход: а) общо 9 проведени изследователски кръга, 4 от които предварителни за определяне рисковия профил на общините по отношение на ХИВ/СПИН и за изясняване местата където има концентрация на рискови групи за тази инфекция; б) множество серии от теренни проучвания за събиране на информация чрез интервю лице в лице по специално адаптирани въпросници; в) скрининг чрез лабораторни кръвни тестове за серологични маркери на ХИВ и съпътстващите (кръвно преносими и полово предавани) инфекции. Получените данни от проследяваните показатели са обработвани с използване на програмни продукти от електронната система SPSS версия 18.0. Анализът е едно-, дву- и многофакторен, направен върху 82 подбрани променливи чрез модула "Survey analysis" на системата Stata v.14.2. Времевите тенденции са изчислени чрез Join Point Regression v. 4.6. Всичките процедури и свързаните с тях документи са съобразени напълно с правилата за биомедицинска етика.

Анализ на постигнатите резултати и посочените приноси

Целта на разработка кореспондира напълно със заглавието и освен научна, добавя приложна насоченост към превенция на ХИВ-инфекцията на национално ниво.

Акцентът на дисертационната разработка е върху рисковата група „лица употребяващи инжекционни наркотици“ (УИН). В началния етап на проучването е направена класация на общините-областни центрове по отношение на 30 показателя за епидемиологичен риск, изяснени са местата, които лицата от посочената по-горе категория посещават, и е определена големината на рисковите групи. В следващите етапи са изследвани 9 315 участници по общо 54 показателя, от групите: демографска характеристика, инжекционно поведение, сексуално поведение – общо и отделно на

мъже, обхващане с услуги за превенция на ХИВ, познания за предпазване от заразяване, честота на биологични маркери за ХИВ, HBV, HCV и сифилис.

Установеното повече от петкратно преобладаване на мъжете спрямо жените в нашата страна в обследваната рискова група принципно съвпада с европейските данни за съотношение по пол - в Западна Европа жените УИН са 28,6 %, а в Източна Европа са 25,4 %. В друг елемент на проучването, разглеждащ характеристиката на участниците по възраст, е установено, че в анализирания 12 годишен период няма ново включване на млади лица до 25 години. Това е обяснено с факта, че употребяващите наркотици все повече използват неинжекционни субстанции. В характеристиката по критерий образование е констатирано нарастване дела на лицата с начална степен на образование от 9 % през 2005 г. на 14,16 % през 2016 г. По критерий етническа принадлежност не е наблюдавана динамика. По критерий инжекционно поведение са проследени вида на наркотичното вещество, продължителността и честотата на инжектиране, рисковите практики – използване на общи инструменти, инжектиране в група, миграция между групите и по някои други индикатори, формулирани от UNAIDS. Съществен епидемиологичен факт е, че използване на чужди употребявани игли и спринцовки споделят 18,9 % от наркозависимите. При комплексния анализ на инжекционните практики се прави извод: само малко над една трета УИН (39,1 %) практикуват напълно безрисково инжектиране, останалите (почти две трети) прилагат една или няколко рискови практики. Анализът на сексуалното поведение показва сексуална активност на УИН между 80,5 % и 90,6 %, а презерватив използват малко над 1/3 от всички респоденти (37,7 %). Платен секс съобщават 11,5 % от мъжете УИН и 81,6 % от жените УИН; използване на презерватив – съответно 34,5 % (м) и 63,1 % (ж); сексът със случаен партньор е разпространен в 64,4 % (м) и 54,6 % (ж). Динамика на последните показатели във времето не е установена. Отделно е разгледано сексуалното поведение на анкетираните мъже, както и продължителността на инжектиране на наркотичните вещества. Подробно е анализирана комбинацията от сексуален и инжекционен риск, създаваща предпоставки за смесена експозиция. По отношение модула „Услуги за превенция, предоставени на УИН“ са интерпретирани данните относно динамиката на показателите „Изследване и консултиране за ХИВ/СПИН, хепатит В, хепатит С и сифилис“, „Обмен на игли и спринцовки“, „Осигуряване на безплатни презервативи“. За отбелязване е показателно нарастващия дял на лицата, правили годишен тест за ХИВ – от 31,9 % през 2005 г. през 2016 г. те са достигнали стойности 68,9 %. През 2004 г. 11 % от изследвания контингент са получили едновременно всички услуги, а през 2016 обхватът е увеличен почти четирикратно и е достигнал 43 %. Мнението на дисертанта в тази насока е интервенциите да продължат, за да се достигне препоръчваният от UNAIDS обхват 60 % за всяка от петте основни мерки за превенция в тази рискова група.

Докладваните обобщени резултати в модула на проучването „доказване на биологични индикатори за инфектираност в групата УИН“ са: разпространение на ХИВ 4,3 %, което е сходно със средната стойност в Западна Европа; в същото време е значително по-ниско от нивото в Източна Европа (средно 24,7 %) и сравнително по-

ниско от нивото в Централна Азия (средно 10,5 %); разпространение на вирусен хепатит С 70,4 % (в Западна Европа - 64,7 %, в Източна Европа - 53,2 %, и в Централна Азия 10,5 %); разпространение на вирусен хепатит В средно 8,3 % (в Западна Европа 3,2 %, в Източна Европа 7,9 % и в Централна Азия 9,3 %); разпространение на сифилис 2,7 % при глобална серопревалентност 13,6 %.

По отношение познанията за трансмисията на ХИВ и начините за предпазване е установено, че след 2012 г. над 75 % от УИН у нас са добре запознати. Това се приема за високо, понеже в глобален порядък се съобщават стойности от 34 % до 83 %.

Заклучение

Дисертацията на д-р Т. Върлева отразява първото в страната проучване на биологичните и поведенчески детерминанти за ХИВ инфекцията. По същество, то е елемент на националната система за епидемиологичен надзор. За мащабите на изследванията са показателни достатъчно продължителния период и обхватът - изследвания са провеждани 13 години в 20 административни области. Използвайки диференциран подход, от тях са избрани 9, открояващи се с по-висок епидемичен потенциал от останалите. Основната част от теренните изследвания са проведени в тези области.

Получените данни имат репрезентативен характер, защото са извлечени от достатъчно представителна част на популацията УИН в България. Данните са обработени по съвременни биостатистически методики, а за определяне на тенденции и други закономерности са използвани последните версии на автоматизирани информационни системи. На такава база е направен компетентен анализ в светлината на основната епидемиологична парадигма – за единството на биологичния и социалния фактор при генериране и поддържане на ЕП в протичащата глобална пандемия. При инфекцията ХИВ/СПИН взаимодействието между биологичната и социалната компонента е на много по-висока степен в сравнение с останалите инфекциозни заболявания. От тези гледни точки, трудът допълва епидемиологичната теория с конкретните наблюдения, факти, обстоятелства и направените обобщения. От друга страна, с констатациите и оценките за епидемичната обстановка в нашата страна и изводите от тях, с изразените мнения и предложения, трудът допринася за оптимизиране на практическата превенция, защото дава възможност за изготвяне на по-реални прогнози и разчети за рационално използване на националните ресурси в тази насока.

Въз основа на изложените по-горе съображения смятам, че дисертационният труд напълно отговаря на националните и университетските изисквания за присъждане на **образователна и научна степен „доктор”** и убедено препоръчвам на уважаемите членове на научното жури да присъдят тази степен на д-р Тонка Върлева.

гр. Плевен

03 май 2019 г.

Изготвил становището

Доцент д-р Д. Шаламанов, дм

